

Kuttlifu firjad.

— * —
S i s u :

- I. Üleskutse.
- II. Meie muistlased ja juudid.
- III. Wastus.
- IV. Lühike kirjeldus wabrikute olekust ja nende raamatute pidamisest põllumeestele wõrdlemiseks.
- V. Mõtteid rahast.
- VI. Sõnumid Gesti-Läti piirilt 1885 aasia kohta.
- VII. Wiina mõju peaaju kohta
- VIII. Kiri Jumalale.

I. anne.

Trükitud Puurfeld'i kuluga.

1895.

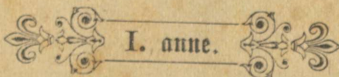

Kuttlifu kirjad.

S i s u :

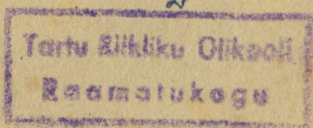
- I. Üleskutse.
- II. Meie mustlased ja juudid.
- III. Wastus.
- IV. Lühike kirjelbus wabrikute olekust ja nende raamatute pidamisest põllumeestele wõrdlemiseks.
- V. Mõtted rahast.
- VI. Sõnumid Eesti-Läti piirilt 1885 aasia kohta.
- VII. Wiina mõju peaju kohta.
- VIII. Kiri Jumalale.

I. anne.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 2-го Іюня 1895 г.

2

101940

Печатня Г. Матизена, Ревель, Никольская 23.

I. Üleskutse.

Uuusad Wene keele mõistjad Eesti põllumehed! Meie põllutöö kirjandus on küll tähtsuseta, sellepärast oleks tema võimalikult igapidine suurendamine igalühe Eesti põllumehe kohus, et sellega endi teadusi laiendada. Riisuguseks põllumeeste filmaringi laiendamiseks ja kodumaa kasuks tahan ka mina järgmised mõtted ette tuua ja loodan, et nad niisama lahtet wastukõla leiavad, — nii kui nad minu südames parematel tahtmistel on tekkinud.

Minu soov on, et meie Wene keelt mõistjad põllumehed hakkaksivad kõrgeaaulise Põllutöö Ministeriumi põllutöö statistika jaoskonna teatajateks, sest see tee wiib meid oma riigivalitsusele lähemale ja ühendab meid temaga jällegi wastastikusele usaldusele. See tee teeb meile võimalikuks endi rõõmust ja kurbtusest seal jutustada, kus meie heast korra rõõmu tuntakse ja kus meie wilitsusele hea meelega abi muretsetakse.

Selle küsimuse lähemaks tuttavaks saamiseks nimetan mõned teated, mis põllutöö departemang Mai kuul 1886 aastal oma teatajatele saadetud kirjas kuulutab.

Selles kirjas seisab, et departemang olla 1881 aastaga alustades, otsekohe erainimesi palunud, et nemad ettemääratud tähtpäewadel (terminidel) mitmesuguste põllutöösse puutuwate küsimuste üle temale teatusi saadaksiwad. Niiisugustest departemangu palwe peale põllumeeste poolt saadetud wiieaastalistest teatustest olla wõimalikuks saanud, õigel ajal wilja kaswu lootusi ette kuulutada, niisama ka muid täielisi teatusi wilja ja põhu- (rohu-) saakide koristamisest, wiljakauplemisest, põlluproduktide ja töötajate palkade üle, põllukultuura muudatustest ja parandustest, karjapidamisest j. n. e.

Peale selle olla sellesama aja sees hull materjali üleüldiste küsimuste üle kogutud, nii kui tehnikaliku ja rahwamajandusesse (ökonomiasse) puutuwate küsimuste üle, mis mitte ainult ühekorraliseks, waid ka jäädawaks tarwituseks ja tähelepanemiseks wõida jääda.

Põllumeeste poolt saadetud teatused, mis ainult üheaastase põllutöö tegevusesse puutuwad, atwaldab departemang üleüldistes ülewaatustes. Niiisugusid üleüldiseid ülewaatusi on siamaani iga aasta kolme raamatu kaupa ilmunud, mis ka kohe pärast ilmumist departemangu teatajatele on läkitatud. Siis saawad weel teised üleüldised küsimused isesugustes

raamatutes avaldatud, mis ka teatajatele olla läkitatud. Et niisugune mitmesuguste põllutöösse puutuwate küsimuste üle otsekohene põllumeeste käest teatuste saamine täielikult on forda läinud, siis palus departemang omas kirjäs neid põllumehi, kes weel teatajateks ei ole, et nad nüüd waewaks wõtaksiwad, departemangust saadetud programmide põhjusel ettemääratud tähtpäewadel (terminidel) temale teateid saata.

Niisama palub ka departemang neid inimesi, kes ehk küll ise põllutöö talituses ei seis, ometi aga oma maanurga talituse lähedal seisawad, nii et põllutöö olekut walwata ja teda tähele panna wõiwad ja kes departemangu ettewõtmistele kaastundlikud on, et nemad siis wõimalikult abiiks oleks ja nende küsimuste peale teateid saadaksiwad, mil- lede peal neil wõimalik wastata on.

Teatused tulewad saata:

Rewadisest olekust mitte kauemalt kui 10. Juunil.

Suwifest " " " " 1. Septembril

Sügisesest " " " " 15. Nowembril.

Põllutöö statistika jaoskonna

Teatajad seisuste järele.	1885.		1886.		1887.		1888.		1889.	
	Teat.	% 100	Teat.	% 100	Teat.	% 100	Teat.	% 100	Teat.	% 100
Gestimaalt:										
Ritteris. mõisap. ja rentn.	11	73,3	8	61,6	8	66,7	11	68,7	7	58,4
Teistest seis. " " "	3	20,3	3	23,0	2	16,7	2	12,5	3	25,0
Mõisavalitsejaid . . .	1	6,7	1	7,7	1	8,3	2	12,5	1	8,3
Maksude inspektori . . .	—	—	1	7,7	1	8,3	1	6,3	1	8,3
Kokku .	15	100	13	100	12	100	16	100	12	100
Pitvimaalt:										
Ritteris. mõisap. ja rentn.	20	21,7	15	16,0	12	14,5	9	10,2	9	12,0
Teistest s. " " "	33	36,1	36	38,3	28	33,3	37	42,5	26	34,7
" " kohaom. " "	17	18,4	14	15,0	9	10,7	7	8,1	10	13,3
Mõisavalitsejad . . .	11	12,0	13	14,0	12	14,5	12	13,0	11	14,3
Kooliõpetajad . . .	5	5,4	7	7,4	13	15,3	15	17,0	10	13,3
Gesti Põllum. Seltsi . . .	2	2,4	3	3,1	3	3,5	3	3,5	3	4,0
Läti . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Walla- ja teisi kirjutajaid	1	1,0	4	4,2	3	3,5	3	3,5	2	2,6
Metsaülemaid . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Metsaametnikkusi . . .	—	—	—	—	1	1,2	—	—	1	1,3
Depardemangu ametnikku	1	1,0	1	1,0	—	—	—	—	—	—
Maksude inspektori . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rahu kohtunikku . . .	—	—	1	1,0	—	—	—	—	—	—
Kirikuohtajad . . .	1	1,0	—	—	—	—	—	—	—	—
Doktori . . .	1	1,0	—	—	—	—	—	—	—	—
Teadmata kes . . .	—	—	—	—	3	3,5	2	2,3	2	2,6
Urännikud . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,3
Kokku .	92	100	94	100	84	100	88	100	75	100

teatajad 1885—1892 aastani.

1890.		1891.		1892.		8 a. kokku.		Reftar. 1 a. p.	
Teat.	% 100	Teat.	% 100	Teat.	% 100	Teat.	% 100	Teat.	% 100
6	60,0	7	58,4	9	69,2	67	65,0	8,38	Niifama kui 8 a. eest.
—	—	—	—	—	—	13	12,6	1,62	
2	20,0	2	16,6	2	15,4	12	11,7	1,50	
2	20,0	3	25,0	2	15,4	11	10,7	1,37	
10	100	12	100	13	100	103	100	12,87	
11	12,3	9	12,8	16	14,9	101	14,43	12,62	Peaegu seejama, mis 8 aasta eest.
28	30,3	21	29,0	27	25,0	235	33,57	29,344	
17	20,0	20	28,0	25	23,0	119	17,00	14,87	
9	10,1	7	9,8	10	9,2	85	12,14	10,62	
13	15,2	9	13,4	11	10,4	83	11,86	10,37	
2	2,2	2	2,8	3	2,8	21	3,00	2,62	
—	—	—	—	1	0,9	1	0,14	0,12	
3	3,5	1	1,4	2	1,8	19	2,71	2,37	
—	—	—	—	1	0,9	1	0,14	0,12	
1	1,2	—	—	9	8,3	12	1,71	1,50	
—	—	—	—	—	—	2	0,28	0,25	
1	1,2	—	—	—	—	1	0,14	0,12	
—	—	—	—	—	—	1	0,14	0,12	
—	—	—	—	—	—	1	0,14	0,12	
—	—	—	—	—	—	1	0,14	0,12	
3	3,4	2	2,8	3	2,8	15	2,14	1,87	
1	1,2	—	—	—	—	2	0,28	0,25	
89	100	71	100	108	100	700	99,96	87,50	

Liivimaa teatajate nimekirjas on mitu rahvale tuttawat Eesti meest, siisgi suurem hulk on Sakslased ja Lätlased. Praegusel ajal on ka Eesti põllumeeste hulgas palju noori mehi, kes tublides kihelkonna- ja linnakoolides õpetust on saanud, ja wõivad sellel jõul kõrgeaaulise Põllutöö Ministeriumi, põllutöö statistika jaoskonnale, põllutöösse puutuwaid sõnumid kergelt Wene keelele saata. Raha kulu ei ole suurem kui 3 kord aastas 7 kopikalise margiga kirja saatmine.

Suuremaks waewaks jääb muidugi aastajooksul ettetulewate juhtumiste ülestähendamine ja pärast poogna peale trükitud küsimuste järele üleskirjutamine. See waew ei lähe ka asjata kaduma, ta toob enamalt rohket kasu, sest ta äratab igauhte põllumeest suuremale tähelepanemisele!

Tarwilised küsimiste poognad saawad igauhele postiga kodu kätte saadetud, kui oma elukoha adressi põllutöö statistika jaoskonnale selgesti ülesse annab, kuhu kirjad järgmisel adressil saata tulewad.

„ОТДѢЛЪ СЕЛЬСКОЙ ЭКОНОМІИ И СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ СТАТИСТИКИ ВЪ СТ.-ПЕТЕРБУРГѢ.“

Midaku siis Sumal, et meie ka sel teel tema wägewaid toimetusi tundma õpime ja endi kaaswendadele ja õbedele ja ka laialisele isamaale abiks ja toeks wõiksime olla.

Muttliit.

II.

Meie mustlased ja juudid.

Kratrikk ajalehest „Postimees“ 22. Augustil 1887 nr. 35.

Silja aja eest oli siinsetes Saksa ajalehtedes — Wene ajalehete järele — süda Wenemaal elawatest mustlastest kirjutatud.

Nüüd awaldab keegi „Zeitung für Stadt und Land'is“ 29. Juulil s. a. meie kubermangus elawatest mustlastest kaunis pika kirjelduse, lühedamalt umbes järgmisel wiisil:

„Meie mustlased on Ungari ja Hispania mustlastest kõigis olekutes tagasi jäänud. Iseäralikku rahwariiet nad ei kanna; ainult see on neil iseäralikuks asjaks, et naesed suurt tekki lahtiselt üladel kannawad ja mehed hõbedaga kaunistatud merewaigu piipusid ja nõnda nimetatud „dshen-shelat“ ehk Gesti keeli ütelda kantsikut tarwitawad.

Ehk küll kantsiku kandmine ülemalt poolt keelatud, siiski on raske mustlast leida, kellel seda

riista ei oleks, oma hobuse peksmiseks, abielus rahutegijaks ja waenlastele kaitseriistaks.

Mustlaste roppuse järg on kirjeldamata, nende riided on tolmust ja niiskusest kuiwaks kuitwanud, nagu maal kaubitsejatel juutidel. Suwel armastawad nad oma telkisi wete lähedale üles lüüa — mitte puhtuse, waid sellepärast, et nad hää meelega kalu sööwad. Seebi tarwitamine on neil tundmata. Mustlane olla kord ütelnud: „Ma ei saa sellest aru, kudas talupoeg igal hommikul oma juukseid wõib sugeda, mina teen seda ainult korra aastas ja pean selle juures peaaegu kõik juuksed ära kiskuma, parem siis seda hoopis maha jätta.“

Mustlaste wäljaspidise oleku järele on ta täielikult nende seestpidine olet. Haritud inimestega ühes elades on ta tuim, nagu Afrika neeger. Tema warglik püüe ja waletamine on wanaõnaliseks saanud, laiskusel ei ole määra. Sunemalt nälgib ta, kui et tööd teeb, sest tema arwamise järele on töötamine häbiks. Selle põhjusemõttega lamab ta ilusatel suwistel päewadel unistades ja tubakat põletades pehmete patjade pääl maas. — Talwel hulgub aga kui teekäija kõrtsides.

Halwem põli on naestel. Nemad peawad perekonna ülespidamise eest muretsema, seda ei tee nad tööga, waid kerjamise ja mangumisega, sest kui mustlane majasse tuleb, siis ei lahku ta sealt enne, kui temale midagi söögiks on antud. Pandakse tema musteldamistele wastu, siis wõib

kohe sõna tõsibust kuulda, et ühest suust wanne ja õnnistus tuleb. Urmsamad õnnistuse ja magusamad meelituse sõnad, mis perenaene alles kuulnud, muudawad endid näotumateks sõimuse sõnadeks ja õnnistused saawad koledamateks wanne-tekks. Niisama tulewad ka mitmesugused ähwardamised ette, mis ka mõnikord on täidetud. Niisugusel korral tuleb ohates nõutud paiukit maksta, et mõneks ajaks sellest häbemata rahwast lahti saada.

Rüütime, mis sugused elu õigused sellel rahwal meie hulgas on ja mis sugust kasu nad meie maale toowad, siis peame harilikult õlasid tergitama. Praegusel elamise olekul ei ole mustlastel meie maal elamise õigust, ja nende kasust kõnelda oleks naeru asi. Selle wastu on nendest tulew kahju meie maa rahwale (NB. Saksa keele järel) kätuga katsuda.

Õsitateks on nähtus, et ka töötegemiseta nalga ei sure, juba wäga kahjulik, siis meelitawad mustlased mõndagi meest warguses käsi käes mõnda asja ette wõtma. Ka on mustlased maal pahade kombatude kandjad. — Abielust ei tea nad nii hästi kui mitte midagi. „Patrik on meid laulatanud ja kantsit lahutanud“, on tuttaw mustlaste wana sõna, millest wõib näha kui kindel see sibe on.

Rüü lastewad nad endid laulatada, lapsi ristida ja loetada, aga seda teewad nad enamasti kombe pärast, mille tähendus neile segaseks jääb.

Laste kasvatamises õpetavad nad oma lastele just seda, mis meie oma lastele ära keelame. Mustlane karistab oma last, et ta ei ole hästi warastanud ja et ta ei ole mõistnud targasti waletada.

Miks siis niisugusele mustlaste kolwatule elule ei saa abi leitud? Kord olla maal seadus kuulutatud, et „kes mustlast enese maa pääl õomajale lasseb jääda, peab 25 rubla raha trahwi maksma.“ See seadus olla aga täielikult abituks jäänud. Mustlased elavad nii kui ennegi Liivimaa metsades, warastavad Liivimaal elajaid ja sööwad Liivimaal kerjusleiba. Nii kaua kui nad „teekäijateks“ ja „käsitöölisteks“ saavad arvatud, nii kaua ei lõppe ka taebtused mustlaste kolwatute toimetuste üle ära. Kuhu poole rändavad nad siis, ja mis sugust käsitööd teevad nad? Ühest kohast teise hulkudes on wargus neile ametiks. Arwamine, et nad hobuseid wahetades omale ülespidamist teenivad, on rohkem kui lapselik arwamine. Waadatagu nende kronude pääle, kellega nad sõidavad, tuul lükkab nad peaaegu ümber, ja niisugustega tahavad nad endile leiba muretseda!—“

Lõppeks soowitakse siis weel tähendatud ajalehes, et meie mustlastest päris lahti saaks, ehk et waljumad seadused nende rändamise elule piirid tõmbaks.

Lätimaa kohta on see kirjeldus õige ajakohane, meie Gestlased ei wõi seda nii südamesse wõtta. Õnneks ei ole mustlased meie hulgas väga suurel

fogul endid pesitanud. Lätimaal on asjalugu hoopis teine, nii et juba Gesti-Läti piiride lähedal peeta-watel laatadel wõib igaüks, kes ennemalt sääl ei ole käinud, mustlaste paljuse ja nende roppuse üle hakatuseks ainult imestada. Sellegi pärast ei wõi meie salata, et nad sagedasti ka meile paha teewad. —

Mustlastest oleme meie rohkem wabad kui Lät-lased, aga peaaegu ühel wiisil koormawad meid meie kaubajuudid, kelle wastu meie ise ainult wõideldes abi peame muretsema. — Rahju, mis kauba-juudid meile saawatwad, on palju, palju suurem sellest kahjust, mis musilased meile toowad. Seda kahju kanname meie just nii kaua, kui meie eneste hulgast ei hakka keegi rändajaks kaupmehets. Mõni mees ehk ei wõi oma põlgtuse naerule selle üle wastu pidada, kui meie sellel teel waeste juutide käest teenistuse tahaksime ära wõtta.

Wõdraste keelte mõistmise ja tarwiliku kapitali puuduse pärast saab see ka wäga raske olema, ise-ärانى aga sellepärast, et meie weel põlastusega kauplemise pääle waatame, aga eks see ka aegadega kõik ära ei kao?

Kas ei ole juudid ise seda põlastust meie seas laiali laotanud? Ülemal nägime, et mustlaste war-guse püüe ja waletamine wanafõnaliseks on saanud. Kudas on lugu juutide pettusega?

Kord ostsin ma ise poest särugi käistele kats luu nõopi ja maksin nende eest 10 kopikat. Suhtumise

kombel nägin omal tuttawal just niisamasugused nõõbid olewat. Kohkem järele pärides sain teada, et mu tuttaw olla juudipoisikese käest ostes nende eest 25 kopikut maksnud.

Kui juudipoisikesed juba nii wäikeste asjade eest nii suurt kasu saawad, kui palju peatwad jõukamad kaubajuudid pällima? Oleks ju wäga häa, kui kõik juudid jõukad oleks ja ainult hääd kaupa wõiks-
wad müüa, aga mis teha, suuremal hulgal on enamasti alati kõige halwemad ja odawamad asjad, siisgi just nende eest ostawad nad rahwa käest kõige kõrgemaid hindasid wõtta. — Müüb juut tüki riidet, siis kõneleb ta sääl juures ühte ja teist seletades, et riide pidanud ta alla oma hinda äramüüma, ainult rutuliseks raha tarwituseks, nii et wiimaks sellest natukene usub ja tulewal korral jälle juudi käest ostad. Kõige selle juures kahe ja kolme mehe-
tse ühes käies, teenitwad nad omale waewalt elu ülespidamist, kus nii mitu ilmaasjata leitawõõjaks ja riigile kahjuks ou.

Suurem jagu meie karja ja põllu produktidest ostetakse suurtest kaupmeestest ära, nii et säältpoolt suurt teenistust juudid ei leia. Pääasjad, millega nad weel kauplewad, on linane, poolwillane, ja willane riie, esimeses aastapooles wafikanahkadega wahetades; aga ka see jagu nende kauplemisest kaob warsti nende käest ära, kui meie kaupmehed aeg ajalt keeles ja kirjäs edasi sammutwad, ja oma usi-

nuse ja waewaga ikka jõutamaks saamisega suurematele ettevõtmistele jõuavad.

Kes wõib selle wastu seista, et sest ajast, kui talumaade pääl weikesed kaubapoed tekkiswad, harjasse-wenelaste hull meie maalt peaaegu ära kadunud on. Neid saab weel wäga harwa näha.

Pääpõhjus selle wastu oli see, et meie eneste hulgast mitmed enamasti kõige waesemakesed mehekesed räbalate ja munadega alustades ja siis aeg ajalt wõi ja loomadega kaubeldes kaunis jõukateks meesteks on saanud. Kas ei ole nad oma waewa- ja usinusega sellele järjele jõudnud ja kes õiglane inimene wõib selle üle pilgata.

Kauplemisega on meil weel palju tegemist, kui meie nii kaugele jõuame, et suuremad kaupluse ettevõtmised rohkem kasu wõiksid tuua. Mitmed kirjaniidud on mitu ja mitu korda laewade ehitusi soowinud, et wäljamaaga otseteel kauplema hakata. Selleks oleme meie weel liig nõrgad, meie ei wõi weel teistega wõisteldes midagi pälli. Sätame kauplemise põlgtuse maha ja püüame oma kodust kauplemist igapidi eneste kestel toimetada, sellega jõuame siis suuremale ilmalikule warandusele ja edendame endi põllu- ning karjapidamist ja ka meie wäikest kirjandust.

Wuttlik.

III.

Wastus.

Kratriikk ajalehest „Postimees“ 26. Septembril 1887 nr. 40,

Postimehe 37. numbris tahab keegi „Uudishimuline“ teada saada, kas tänawu wiljahinnad tõusewad wõi alanewad?

Päälinna Wene ajalehed (НОВ. ВР. ja СВѢТЪ) kirjutawad praegu Wenemaa ruffi kitsitusest (kriisist) ja arwawad, et ruffiga on küll wilets waene lugu. Inglisemaal ei wõida keegi musta leitwa söömisele harinede, et küll siin kaupmeeste poolt suured kulud ette wõdetud, säälsamas Wene ahjud leitwa küpsetamiseks üles ehitatud — aga kõi asjata. Saksamaa sõjawägi sööwat küll musta ruffi leiba, — enamasti Wenemaalt toodud ruffist, aga Saksamaa praegused kõrged kaitsetollid teewad Wenemaalt wäljaweetawa ruffi väga odawaks, nii et põllumeeste waewa tasumiseks midagi üle ei jäägi. Amerika Ühisriigid saadawad

Europa wiljaturule oma maa niisu nii madalate hindadega, et Wene ruffi kauplusele täielik kitsikus (kriisis) tuleb.

Braegu ei ole ka meie kodumaal ruffi ja kaerte järele nõudmist. Otradega ei ole see nõnda. Wist oleme ka meie juba nii kaugemale jõudnud, et oma põllu produktisid ei jõua ise oma tarwituste järele pruufida.

Põllutöö departemangu awaldatud „1886 aastast põllutöö üleüldisest ülewaatusest“ leiame Amerika-Ühisriikide wiljakauplusest ja sealset põllutööst palju teateid. —

Amerikas arwatakse, et üleliigne teistesje maa-
desse wiljasaatmine ei tootwat kasu. Dlgu mõni
sõna ka meie kohta selle raamatu järele üteldud.
„Kriitimetuste ja rahwaste rikkuse suurenduste
ajalugu näitab meile, et jõudus (благосостояние)
ei seisja paljuses, waid õiges teguõude ära jaota-
tamises. Kui kõik rahwas oleks põllutöös tegev,
siis kannataks ta elu ülespidamise produktide pal-
jusest, teised tarwitused oleks nõrgalt omandatud,
ja tal oleks weike rahaline jõud parema elu (у-
лучшения) tarwitusteks. Põllutöö rahwad on
kergelt näha waesed. Rahwa waetu peab nii ära-
jaotatud olema, et peremees wõiks oma produktide
eest hääd hinda saada, ilma et ta mitme inimeste
kogude abitusel ümberilmalisel teekonnal oma pro-

duktidele äratarwitajat leiab. — Teiseks jälle mitme tuhande penikoorma taħa seda ostma minna, mis meie ise oma kodu sünnitada võime, oleks nagu küünalt mõlemist otsast põletada ja rahwa waesuse tumedusesse ennast heita.“

IV.

Lühike kirjeldus wabrikute olekust ja nende raamatupidamisest põllu- meeste wõrdlemiseks.

Kratriitt kuutirjast „Dma Maa“ Januaril 1887 nr. 1.

Raamatupidamine (учетОВОДСТВО) teeb asjade hinna määramist, niisama ka sissetuleku ja wäljamineku wõrdlemist wõimalikuks. Walmis tehtud asjade isemaksu (Selbstkosten) wäljaarwamiseks on mitmed suuremad Peterburi linna wabrikud Warshawi linna rauawabrikute järele raamatupidamist sisse seadnud, mille järele iga asja isemaksu (Selbstkosten) täielikult wäljaarwata wõib. Niisugune raamatupidamine ja rehnungi tegemine tarwitab palju tööd. Nii oli 1885 aasta hakatusel Peterburi linnas Butilowi rauawabrikute töömeeste palga wäljaarwamiseks ja walmis tehtud asjade isemaksu määramiseks 11 (ülsteistkümmend) kirjutajat. Sääli juures peab weel seda tä-

hele panema, et nimetatud 11 kirjutajat, summasid ainult paberi pääl fissseantud teatustest wäljaarwawad, mis juba wabriku jaoskondades päew päewalt kokku seatakse. Ssemaksu wäljaarwamise kontoril ei ole wälimiste talitustega midagi tege- mist. Ssemaksu wäljaarwamise korda kirjeldada, tarwitaks palju aega, kui teda neile, kes asja ei tunne, täiesti arusaadawaks teha. Waatame siisgi lühedalt selle pääle, mis põhjustel seda toimetatakse. —

Igaühe walmistatud asja hind, seisab materjali hinnast, mis selleks ära tarwitatud, tööjõuu tarwitusest ja üleüldistest wäljamineku makjudest.

Üleüldine wäljaminek langeb kahte jaosse ja nimelt: Üleüldine materjali hind ja üleüldine tööjõuu hind ehk nende kulumine ja ärarikkumine. Üleüldise tööjõuu hinna hulka arwatakse meistri ülespidamine, tema abiliste, niisama ka kõigi inimeste ülespidamine, kes puhtuse ja korra üle waltwawad. Üleüldise wäljamineku juurde arwatakse kütmise, walgustamise, töötoa puhtuse ülespidamine.

Wabriku jaoskondades walmis tehtud asjad ei seisa mitle säälsamas, waid hoitakse selle tarwis ülesehitatud paikades ehk aitades alal, kuni nende tarwituseni. Niisama tuuakse ka tarwitataw materjal nõudmist mööda tarwitatawaks paljuses jaoskondadesse.

Tööde kui ka töömeeste üle walitseb meister ja tema abilised, üleüldise talituse üle waltwab ja

walitseb wabriku walitseja ehk nõnda nimetatud direktor. Suuremates aktsiate pääle asutatud tallitustes on aktsionäride eneste poolt kokkuseatud walitus, kus tegewad aktsionärid äramääratud palka saawad.

Meistrilt saab nõutud oma ameti teadmise kõrwal weel:

- 1) Digesti päewa- ja tükitöösiid mõista maksta.
- 2) Tema all olewaid töösiid korralikult ära jautada.
- 3) Meister peab mõistma tööde juures fergendusit leidma ja
- 4) peab tema mõistma töö lõppu ette ära määrata.

Niisama peab meister mõistma materjali paljust ära määrata, mis mislegi asja tarwis peab äratarwitatud saama.

Kui meistril wõimatu ehk raske on diget tükitöö palka määrata, siis peab tema seda iseäralisel kombel tegema ja nimelt:

Meister annab mõned asjad, mis teha tulewad, päiwiti tegemiseks töömeestele, sellest näeb ta siis ära, kui palju ühe asja tegemine maksuma tuli ja kui palju neid kõiit ühte kokku sai tehtud. Siis waatab ta ühe ja teise poolsete kohuste pääle ja määrab fergelt tüki-tööhinna. Sääal juures peab ta alati seda silmas, et tüki töö pääle antud asjad

sagedasti katkord nii ruttu ehk weel rutemini walmistatud wõitwad saada, kui päiwiti tehtud asjad.

Wabrikusse tulles lasewad töömehed wäratwa juurde üles pandud kastifese fisse igauks oma numbrifese. SääI juures peab aga hoolega tähele panema, et igauks töomes ise enese numbri kasti fisse lasets, ehk laua pääle panets, mitte aga wõõra töomehe numbri ehk ka mitu tükki korraga. Seejäreel saawad need numbrid üles tähendatud ja wabriku jaoskondadesse saadetud, kus nad ühe selle tarwis nummerdatud laua pääle ülesse riputatakse kusti töömehed neid töö lõpetuse korral jälle saawad, et wärawast wälja wõiks pääseda. Töömeestele, kes oma tööde juurest lõunale ei wõi minna, ei anta numbrid kätte.

Korralikumaks töömeeste üles tähendamiseks, et nad wabrikus on olemas, on iseäralikud ametnikud seatud, keda ülestähendajateks nimetatakse. Nii-sugune ametnik käib iga ühe töö wahel ajal korra kõigis töökondades ümber ja tähendab töömehed üles, kes töö juures on ja kes puuduwad. Kui töomes puudub, siis on ülestähendaja kohus, töomehe äraolemist tarwilikult teada saada ja seda raamatusse üles tähendada. Muidu on töömeeste järelewaatamine nagu juba nimetatud, meistrite ja nende abide hoole all.

Töömeeste palga määramisest ja selle ärajaotamisest teadustada weniks liig pikale, neile, kes

asja ei tunne, saaks peaaegu wõimatu olema sellest seletusest selget kirjutust leida, sest tööd on mitmesugused ja nende tööhind muudab ka selle järele. Selle tarwis on iseäralikud tehnika raamatupidamised, mis üleüldisest raamatupidamisest kõrwale lähewad.

Nendest weikestest arutustest näeb auustatud lugeja, kui tungiwalt ja täielikult wabriku toimetustes arwutused (rehnungi pidamised) toimetatakse. Kui palju põllutöö arwutused (rehnungi pidamised) sellest maha on jäänud, wõib igaüks kergelt ära näha ja seda kaaluda. Muudugi teada, saab ka wabrikute talitustes mõnigi kord ilmaaegu musta walge päale määritud, siisgi saawad just selle läbi mitmedgi arwutused täielikumalt tehtud.

Keegi ei wõi aga selle wastu olla, et ka põllutöös täielikumad arwutusest wõimalikud on, mis aga suureks kahjuks arwa täidetud saawad.

Põllutöö arwutusi on tarwis nii täielikult püüda toimetada, kui wähegi wõimalik on, et sääl juures midagi wälja ei jääks. See küsimus on mitmes kohas käremaid waidlemisi sünnitanud. Suuremat rõhku on wäljaminekute ülestähendamine sünnitanud ja on ka päewaraamatute sisse seadmist Eesti põllumeestele kui tarwilikku asja juba soowitud.

Põltsamaa Põllumeeste seltsis ettefantud kõnes päewaraamatute sisseseadmisest, arwas kõneleja

fooliõpetaja S. A., et ka pakk tubakat, pudel õlut ja tops wiina, kui nad äratarwitatud on, wäljaminekusse ülesse tähendamata ei peaks jääma. Sellesama läbirääkimise korral jäi tulewiku pääle üht täielisemat päewaraamatu kui ka teiste põllutöösse puutuwate rehnungipidamiste wormi kokku seadida ja seda edaspidisel seltsi koosolekul ette panna, mis ka hra S. oma pääle lubas wõtta.

Kui tähtjas päewaraamatu ja teiste rehningi pidamiste sisseseadmine põllumehele on, on terge sellest näha, et põlluasjanduses asjad sissetuleku ja wäljamineku hulka arwamata jäewad, millel wäga suur tähtsus on. Enam ehk wähem peetakse rehningi ainult niisuguste produktide üle, mis kauplemise tarwis ehk kodust wäljawiiimiseks saawad. Kodune wäljaminek saab wäga arwa arwatud ja weel wähem loomade sööm ehk põhj ja ka mitmed weiksemad asjad.

Põllumees peab iseäralist rehningi pidama, et teada saaks, kudas on tarwis loomasid sööta ja mill wiisil head sõnnikut saada. Iga talituse iseäralikkudest rehningitest wõib põllumees ära näha, kui palju tal karjaloomasid tarwis pidada, et rohket ja hääd sõnnikut saaks, sest kui karjaloomasid wähe on, siis ei saa põllumees sõnnikut, waid äramädanenud õlga, kui aga karjaloomasid palju on, siis on tarwis õled eklite kujul loomadele ära sööta ja loomadele alla panna ei jääks midagi järele.

Küsiige põllumeest, ja veel pealegi seda, kes õpetatud põllumees tahab olla, kui palju temal nael võid, wakk rukkid, puud heinu ehk koorem sõnnikut maksma tuleb ja tema peaks ütleva kätt südame pääle pannes, „et tema seda ei tea.“ —

Et nüüd põllumees oma produktide isemaksu (Selbstkosten) ei tea, siis on ta alati nagu kotis, käib nagu käsi kaudu, teeb oma proovimisi juhtumise pääle, võid iga filmapilk kahjudesse langeda ja ei võiks wiimaks sammugi edeneda, waid seisaks nii kui kana takkus. Niisuguse oleku kaotamiseks peab põllumees kõigewähemalt järgmised iseäralikud arwutused (rechnungi pidamised) omas talituses jisse seadma ja nimelt:

1. Arwutus tööhobuste üle;
2. „ sõiduhobuste üle, kus nad olemas on;
3. „ lammaste üle;
4. „ lehmade üle;
5. „ wärska kaswatamine;
6. „ hobuste kaswatamise üle;
7. Nimetatud kuue arwutuse summ, et teada saaks, kui palju söögi materjali tarwis läheb;
8. Kõrswilja (terawilja) ja rohusaak;
9. Sissetuleku puhas arw ja
10. Kapitali arwutus.

Nendest iseäralikkudest arwutustest võid tema ära näha, mis kasulik ja mis kasuta on, wõid ära

tunda, mis tarwis on ja kui palju seda ehk teist asja tuleb figitada.

Kui põllumees näeb, et piimast, fartwelajatest ja hokustest rohkemat kasu saab ja põllud seda nõudmist täita lasewad, siis ei ole temal muidugi tarwis terawiljadest suurt lugu pidada, waid ainult seda ette wõtta, mis rohkem kasulik. Selle tarwis piab siis põllumees oma põldusid pääaegu ainult loomade põhu figitamiseks tarwitama, et niipalju kui wähegi wõimalik, ikka rohkem piima ja wõid ära müüa. Sääal juures peab muidugi ikka turuhindade pääle waatama, et saadud produktid talitust ära tasuwad. Kui aga niisuguseks muudatuseks iseäralikkusi häid põhjusi olemas ei ole, siis on ikka soowitawam terawiljade figitamine, sest see kultuura ei nõua nii palju niiskust kui heina kaswatamine.

Uwaldamistel saawad mitmed tähtsuseta asjad ette kantud, mis kasuta tuulde kaotwad, aga nende hulgas tulewad ka mõniord tarwilikud asjad nähtawale, mis kasu toowad. Kui palju praegused teatused kasu saawad tooma, saab tulewik näitama, kui aga mõnigi mõte nende seast naela pihta on trehwanud, siis arwan eesmärgile jõudnud olema.

Tahta ja soowida wõib palju, aga seda kõiki täita ei wõi igauks põllumees. Res seda, mis tal

käes, omale kasuks oskab tarvitada, see wõidab, kes aga seda ei suuda teha, selle pääle peab kahetsemisega mõtlema, et ta elu wõitlemises langenud on.

Geesti põllumeestele tähelepanemiseks üles kirjutanud

Nuttlii.

V.

Mõtted rahast.

(Saksa keele järel).

Mu isandad! Mis on elu parem rõõm? Mitte armastus, mitte wiin, mitte auu ei ka kõrge amet; waid raha ja mitte muud kui raha. Mis on sõprus? Mis on armastus? Mis on teadus? Mis on tarkus? Raha on wõimus ja mõjuw asi. Raha on enamus, raha on wähemus. Raha on mõistus ja raha on inimese iseloom ehk karakter.

Sää mees üteldakse sellest, kellel midagi on ja kui tall palju on — tubli mees. Ka siis, kui ta isegi kõige suurem wõrukael on. Aga mitte ainult lugupidamist ei taheta siin ära teenida, waid ka austrid ja kawiari maitseada. Sellepärast kihutawad kõik wõidu teel edasi, mis warandusele wiib, iseennast tuhasse heites ja tuha hunnikust üles tõustes, et aga kuldselle eesmärgile jõuda.

Rahast wõib kõiki teha, sellepärast peab ka kõigist

raha tegema. Rahaturu näitab meile käesolewaid asjaajamisi ja tema on wõiduhimulise maailma fuju. Tema on tempel, kus kõit rahwused ühel meel el kuldmasikat kummarawat. Tema on see maailma maa wabrik, kust päew päewalt tuhanded lõigatud ja lõikamata tukatid wälja tulewad. Tema on woolus, kes kõiki kaasa kannab.

Rüüdsel ajal ajab kõit maailm juudikaubalist mõtteteadust. Zuba õrnsugu mõtab asjaajamisi ette, ja mõnigi naesterahwas teeb raha toimetustega tegemist, kuna ta pesukõna juurde peaks jääma. Mõnigi ema, kes oma laste eest peaks hoolitsema, mõtleb wõhiwõdraste pojapoegade pääle. Tütarlaps, peremehe tütar, mõtleb pulma ajal waranduse pääle, ja temast walitsetud noormees, koduwäi, hääde omadustega, kes isa talitust hästi edasi wõiks ajada, näitab tall kapital olewat, mis ainult intressidega lugupidamisele jõuab. Teistest tarwitustest ei mõteldadagi. —

Rolme mõjuwat sõna nimetan Teile. — Raha, raha ja jälle raha. Raha on sõna kõigi tarwis, nii kui tüdrukuid kõigi tarwis olemas. Raha on aadelikiri teiste inimeste hulgas. Raha on kõigi maailma maade keel. Raha on ka kõigile armjaks hääle kõlaks j. o. muusikaks. Sga weksli paaber teeb hirmu, — aga kellel raha, — teda ei hirmuta weksel — ka siis mitte, kui ta mitmeid oma pääle tormi näeb jookawat.

Aeg on raha, ütleb Inglise mees. Meile näitab see ütetus naljakas olewat. On inimesi, kellel aega küllalt, aga rahast puudus ja ka ümberpöördub. On inimesi, kellel niipalju raha, et neil ajast puudus tuleb oma raha ära raisata ja jälle teisi, kellel niipalju aega, et nad ka rahaga ei tea, kuidas oma aega surnuks lüüa.

Aja üle walitseb see, kellel tublisti raha on. Sellel põhjusel tuleb siis tihti ette, et mitmed ennemalt rahaga kui ajaga ära lähevad s. o. minnes raha kaasa võtavad. Milgil ajal ei ole rahal nii suur tähtsus olnud, kui praegusel meie ajal. Igalühel näitab raha pääosa olewat, mõnedel muidugi ainult wõõras osa. — Kaunistest inimestest peetakse wähem lugu kui kaunistest metallidest.

Mina annaksin selle eest miljoni, kui ma rikas wõiksin olla: Nõnda mõtleb Abram Itski, Benjamin Itski ja ka Dawit Itski, sest inimeste elu ja toimetused alustawad praegusel ajal säält, kust rahuolek otsa lõppeb ja säält, kus raha otsa lõppeb.

Igaüks ei taha ainult rikas olla, waid ka rikas wälja paista, mahaarwatud need korrad, kui tulusi ära määrata tahetakse. Kellel or raha, see tahab palju raha ja kellel teda palju on, see tahab teda weel rohkem. Minult kellel palju — on midagi, kellel aga midagi ei ole, on ju olnud.

Kellel keskmiised abinõud, see jõuab ka keskmi-
sele eesmärgile, olgu pääle, et mõni suurte abi-

nõudega weikest asja taga ajab. Üks puhas. Abindud pühendatvad otstarbeid. Jah, raha on wõimus! Rikas Rothschild ei ole mitte ainult miljonite omanik, waid ka suur kohtu mõistja, kes mitmeid oma wõlglasteks nimetab.

Mu isandad! Ma ei tea, kas mu' rahast teile midagit jääb. Hää oleks, kui teie minu kõnest teda wähemalt lendawat maitseksite, sest maitsemine on parem, kui tallel midagi on.

VI.

Sõnumid Gesti-Läti piirilt 1885 aasta kohta.

Gesti-Läti piirilt tahtsin neid sõnumid tuua, mis minul kaheaastalisel säälelamisel rohkem filma paistiswad. Halbuse ja waesus paistab igalpool ennemalt kui hädusus filmi. Bidin siis ka säääl teda rohkem tähele panema. Juba sügise alustatakse mõisa rendi ja teiste wõlgade pärast oksjonitega pääle. Gesti-Läti piiril on alalised oksjonid igapäewased asjad. Waesus on säääl pääaegu üleüldine.

Ei wõi ma ka näituseks Gesti-Läti piiri maade-
moonameeste waese oleku pääle tähendamata jätta, kes õhtu hilja tööst pääsedes juba hommiku wara enne päewa tõusu mõisa tööle lähewad. Tahtmata tekkib küsimus, kui kaua nad unehõlmas wiibiwad, sellepääle weel waadates, et nad kodu tulles õõsite iseeneste töõsid peawad tegema, ja kui palju kaob

maademoonameestel tihti mitme wersta tagast huupi kodust mõisa ja mõisast kodu käies, aega ja waewa asjata ära. Laisklemise eest ei tahta ma siin seista, aga uni on tarwilikus paljuses hädasti waja. Ei ole waja imestada, kui maademoonamehed, nii kui inimeste warjud endi inimlikka kohusi ei tunne. Talu sulaste olet on Gesti-Läti piiril niisama puuduline.

On ka jõukaid talupoegi säääl, aga mis kasu on neil sellest, kui teised mõiwad ütelda, see ja see on jõukas ehk rikas. Just niisugused elawad wanawiiši iseenele. Nad ei tunne, et nende kõrwal ka kaasinimesed elawad ja ei tarwita antud õnnistust iseene ja teiste kurwa oleku paranemiseks.

Mis mõib küll sinna parata? Ega halbust ja waesus nii pea ei kao. Peab ajawoolu hooliks jääma. Neg annab hääd nõuu. Nende ütlemisega jääwad mitmed rahule. Mina küll mitte. Jah, kui käesolew filmapilt hääd abi toob — siis küll. Põhjuste juuri ei ole waja leigelt ajawoolu pääle weeretada. Kõikide eesmärk on edeneda, mitte aga ühe koha pääl paigal seista, ehk koguni wähja kombel, kord edasi jõutud, teist häkki tagurpidi minema hakata. Kirik ja kool muretsewad meile waimuwarandust, ilmlikku warandust, mis meid paremale järjele tõstab, ei pea meie ise ära unustama. Ilmlikule warandusele jõuame meie asjaliku töötamisega ja kofuhoidmisega, kunagi aga laisklemisega, raiskamisega ja pillamisega.

Ujalehes „Olewitus“ ford ilmum mõtteteade juhatab wõrdlemiste wõimete abil põhjendusi otsima. Kes põhjendusi otsida tahab, wõib neid kergelt leida. Palju kergemalt jätawad aga mitmed oma tähelepanemist põhjenduste päält järele. Põhjendusi otsides wõiks küll eesimata ütelda: „Kõigi käesolewa halbuse ja waesuse sünnitaja on wiin.“ — „Kõiki käesolewat waesust ja wiletsust üteldakse kõrtsist tulnud olewat.“ Päris tõsi! Mitte mujalt kui kõrtsist. Kui suureks hukatuseks wiinajoomine ja karstuseta elu mitmele on, seda ei taha keegi tähelegi panna. Karstusest ei hoolita paljut, iseäranis noored mehed ei pea talt lugu.

H. kihelkonnas, Wõru-Walga postiteel, ei ole ka, nii kui igalpool, kõrtsidest puudus. Seda rohkem aga kõrtsi sõpradast. Wersta 8—9 ärasdites wõib Gesti-Läti piiril 4 kõrtsis sees käia.

Kui mõisapolitseid, kelle hoole all kõrtsid seisawad, wähegi seda nõuu ette wõtaksiwad, kõrtsipidajaid seadusewastaliste keskööliste kauplemiste ja kaardimängimiste pealt finni püüda, siis oleks küll ainult wähemal hulgal kõrtsipidajatel süda rahul ja kohtutega mitte tegemist.

Gesti-Läti piiril käiwad pühapäewa õhtutel noored poisid ja tüdrukud kõrtsi pörandat tallamas, ehk oma saapaid kulutamas. Nad teewad seda tihedamalt kui waja oleks. Üksikult ei kuluta nad nüüdse waeste aegadega kõrtsi leti kostikesesse just

mitte palju, suure hulga pääle wõiwad kõrtsipidajad aga rõõmuga endi nisu õitsemist waadata. Koolimajades kas palwetunnil, laulmiseks, ehk muidu lõbusaks ajawiiteks kokku käimine on muidugi sääl, kus kõrtsidest rohkem lugu peetakse — kõrwaline asi. Harwa on piduõhtuid taludest kuulda. Seda rohkem aga ikka kõrtsides. Lätlased on selle wastu endi seltsiliku eluga meist Gestlastest palju ees. Nemad peawad endi pidujuhatajatest palju suuremat lugu ja hoiawad üleüldse kõik teineteisega enam sõbralikult kokku kui Gestlased. Perefondliku, rahuliku elu üle ei wõi ma oma suguwendadest mingit laituft ette tuua.

Küsimine, missugused pidude juhatajad on meil külades, niihästi Läti piiril kui ka mujal, — nii palju kui minul teada? Ülepea on neid wähe olemas. Suhtub siiski mõni olemas, siis on nad enamasti ikka lõõtsapilli mängijad noored poisid, kelle hariduse järke nende käigust ja käte wehklemisest kohe wõib ära tunda. Niisuguste üle walla ja kihelkonna kuulsate noorte meeste ümber koguwad ka just nende eneste kombelised noored poisid ja tüdrukud kokku. Et see just nii on, siis hoiawad ka natukesse paremate tundmustega inimesed niisugustest pidudest ja inimestest eemale. Et aga häid kokkukogumise kohtasid seltslikuks lõbustuseks ei ole olemas, siis jääwad wiimaks ikka kõrtsid kõigile lõbusaks ajawiitmise paigaks.

Wallaametnikkude walimisel wõiwad mitmed õlle

ja wiinaga p  d pesta. Joomisest ei maksa enam r  k  dagi. Sellel wiisil tuulde saadetud rahaga wõiks h  dalisi elu tarwitusi muretseda. Wallaametr  kkude walimised tulewad õnneks harwa ette. Selle üle ei wõdi palju kahjetseda. Sellest palju kurwem lugu on, et Gesti-Läti piiril mitmed rahwatalitused kõrtsides ära peetakse. Näituseks Jõulu pühade ajal ette tulewad sulaste leppimised. Nendel leppimistel kewadel tulewad k  dik wallas teenijad kõrtsi kokku, et peremeestega kohalepitust ehk kohakaupa teha. Pärast leppimist on ju muidugi tubli liigujoomine. Niisugustel leppimiste p  etwadel on kõrtsid puupüsti rahwast täis. Et waidlemised, tüli ja riid ettetulewad, on ju teadup  riline asi.

Mardi ja Kadri   htutel on kõrtsid üle Gestlaste maa jällegi rahwaga täis. Niisugused kokk  k  imised on juba rahwa iseloomusse pesitanud ja meelitamistega, keelamistega ja   hwardamistega on neid raske ära kaotada.

Hoopis teine oleks, kui mõisa politseid, kelle walitsuse all kõrtsid seisawad, w  hemaid koosolekuid ja kõrtsides peetawaid pidusid ehk pallisid tungiwalt ära keelaksiwad. K  rtsis peetawate pidude ehk pallide peremeesteks on täieliselt k  rtsipidajad ise. Selleks kutsuwad nad kas l  dtsapilli ehk wiuli mängijaid   htuks kõrtsi. Teatawad sellest oma sõpradele, need kutsuwad oma lord oma sõpru, nii on siis pidu   htuks tuba tuttawid

täis. Niisugusel korral tantsitakse wõi kas hom-
mikuni. Rõrtsipidajate wabandus on, et nende südame
sõbrad teewad isekeskis nalja. Tihti juhtub, et
neil pidudel tülid ja riid tulewad ja ka kohtu-
käimised. Wiinatwaim (alkohol) kihutab tahtmata
igaühte tülisse.

Ometi ei ole halbust häädufeta. Wahest juh-
tub ka, et mõni rahwasse puutuw pidu rõõmuli-
kult ja sõbralikult ära peetakse. Üht niisugust
pidu tahtsin ma lähemalt weel kirjeldada. Kas see
mul hästi korda läinud, jäägu auustatud lugejale
otfustada.

Sügisetel asutawad noored nekrutid lahkmise
pidusid. Nad kutsutwad kõiki oma sugulasi, sõpru
ja tuttawaid wiimaseks Jumalaga jätmiseks kõrtsi
juure, et enne äraminekut omadega weel rõõmsad
püüda olla. Teadmata on ju neil, mis lähem
tulewik toob.

Selgetel sügise õhtutel kogub kõrtsi hulk rah-
wast. Waimustaw lõdtsapilli helin wiuli kaas-
mänguga meelitab jäl nooremaid rutulisele ring-
tantsule ja see kestab tükk aega, kuni pillimän-
gijad keele karastuseks ja sõrmede puhkamiseks
mängu poolitawad.

Niisugusel waheajal näeme kord noori ne-
krutisi juba wälja teeninud soldatitega rahwa mur-
rust, kõrtsi eesttoast wälja tungima, et õpetust
kuulda, kudas kroonuteenistuses waja elada.

Sue jõudes hakkab wanem soldat nekrutile seletama, kudas ta Tartus oma riiete tartwis kõige paremini lufuga kasti võida osta. Teised juhatawad tema õpetusi ja selle pääle tuleb pikaldane arupidamine kasti hinna pärast. Käärijate hulgast artwab üks kroonumees kahe rublalise kasti ühes hää lufuga juba hää küll olewat, teine aga nimetab seda hinda juba liig kalliks. Wanapoolne soldat seletab, et kui soldatid teenistusest kodu tulewad, siis pidada nad oma kasti odawalt nendele ära müüma, kes teenistusesse jääwad. Raljatajaid kuuleme ütleva: „Jah muidugi pidada nad pool muidu kasti ära müüma ja raha weel tagasi saama,“ muidu peaks nad neid wõdi kas ära põletama, kui keegi ei ostaks. Sellepärast võida neid odawasti osta ja müüjatele siiski suureks kasuks.“

Rasti ostmise arupidamine on lõppenud.

Jälle astub wana soldatitene ette ja püüab wõimalikult selgesti noorematele äraseletada, et nad kõiki raha ühes paigas ei peaks hoidma, waid igapäewaseks tarwituseks mõni rubla kotis pidama. Suurema raha kogu pidada nad kuskile riide woodri wahese ärapeitma, et säält tarwitust mööda natukesse haawalt wõtta, muidu warastawat raha wäga kergelt ära, kui ise kudagi rängasti une hõlma langed ehk suituma jääb. Kõige paremaks nõuks soowib üks teiste hulgast, et raha ei peaks palju kaasa wõtma, waid waja kodu jätta, kust siis iga tahes posti teel wõib kätte saada.

Ra õpetatakse nekrutitele, et nad ei pea kelle-
gile wõõrale ütleva, kui palju neil raha on ko-
dust kaasa wõetud. Wanemad soldatid olla wäga
kawalad, noorte nekrutite käest mitmel kombel raha
ära petma, kas wiina, tubaka, ehk sauna ja teiste
mitmesuguste tarwituste päale. Mõni juhatab, et
raha wõib äraanda „rotnale," kelle käest siis ka
igal ajal wõimalik kätte saada on. Selle wastu
räägitwad aga mitmed, et sel wiisil on teistel
ometegi teadu pärast, et raha olemas, ja kui siis
wanematele soldatitele meelitufeks nappi ei õstaks,
siis olla ka see ikka halb lugu ja just see läbi
saada enesele rohkem wihamehi kui waja. Pärast
olla siis wäga raske teiste hulgas elada.

Nooremad, juba kroonud teeninud soldatid kuu-
leme naljatades jutustawat, kuidas temal teenis-
tuses oma hääks olla raha kopik olnud. Teised
ei olla sellest kuidugi mitte midagi teadnud. Ta
joonud mõnikord, nii kui Wenelane ütleb „*примочку
другую на скорую руку*“ s. o. ühe napsikese ja
teise rutuga järele, jalutuskaikudel teistest kaas-
lastest tähele panemata maha jäädes. Lõppeks sele-
tab seesama pool waiksel häälel — et sellega oma
kõnele rohkem mõjudust anda — temal on raha
willase kampsoni woodri wahel nõõpide kohas ol-
nud. Säält wõtnud ta ikka aeg ajalt natukesi
haawal omast tagawarast. Ka sellegi hää nõuu
wastu waidlewad mitmed, seletades, et raha salaja
hoidmine ka just hää ei ole. Kui niisugusel korral

raha warastatakse, siis ei ole ka luba seda järele nõuda. Teenistuses tulla wargust wäga harwa ette. Kroonu teenistuses nuheldatawat wargaid wäga waljult.

Wastuwõtmise ajal Surjewi linnas ja äraminease ajal olewat kõige rohkem waja ette waadata. Wanemad soldatid seletawad weel mitmed omal teenistusel ette tulnud raha warguste juhtumisi, millest ikka selgub, et kahjusajaatel ikka iseeneese hooletus suuremaks süüks olnud.

Weel mitmesuguseid õpetusi kästakse nooremaid meeles pidada ja neid ka täita. Kuuljad lubawad muidugi kõik meeles pidada ja ka nende õpetuste järele teha. Siisgi nii tarwiliste õpetuste kuulmisest tüdinewad nemad wiimaks ära, ja ehk küll aeg juba minema hakata, näitab pilli helin nende üle ka nüüdgi wõimust wõtma. Weel üheks forraks ruttawad nad kõrtsi, et tantju keerutustel oma reisimõtteid ära peletada.

Aeg on ka kätte jõudnud, et minekut teha. Walla poolt saadetud küüdihobused ootawad kõrtsi ees. Rahwa hulgast astub auusa näoga noormees kõrtsi leti ette, et kõrtsipidajaga weel enne äramineekut rehningi pidada. Sga päewasel tarwitusel mustaks määrdinud, wäikene raamat wõetakse leti suhwaadikust wälja, et wõla suurust üles arwata. Wõlaandja ja wõlawõtja wahel tuleb teineteisele mõne asja meeletuletamine ja wäikene waidlemine, wõla suuruse pärast. Et aga wahel suur ei ole

fiis lepitwad nad mõlemad sõbralikult kokku. Mi-
neja maksab wiimse wõlakese, mis juba mitmekorra-
lisel käimisel õhtutel kõrtsis tehtud, siamaani aga
tasumata olnud. Kõrtsipidaja soowib minejale hääd
terwist ja õnne. Rahwa wastu ütleb ta, oma
wäikese poja pääd silitades, kes waherajal leti taha
oli tulnud, et ta tema poegade hulgast läheb
ehk mõni kroonu teenistusesse isamaa kaitsmiseks.

Mitmed jätawad weel üksteisega kätt andes Su-
malaga. Üks äramineja hüüab aga waljusti: „Su-
malaga kõid tuttawad ilma kätt andmata, sest teid
on siin palju.“

Kõrtsituba, mis natukesel aja eest puu püsti
inimesi täis oli, on praegu tühi. Kõid läksiwad
noorimehi saatma. Lõõtsapilli ja wiuli helin on
ka waihinud. Sel filmpilgul ei ole pillimeestel
mingit tegemist.

Sues, kõrtsi ees, näeme mitut naesterahwast
filmapiisaraid palgete päält kuiwatawat. Urwata
kümne aastane tütarlaps hakkab suure häälega
nutma, kui noori mehi wantrile näeb istuwat.
Wist oli üks nendest tema armas wend, et tal
nii raske temast lahkuda. Lapse nutu häält kuul-
des hakkawad mitmed teda meelitama, et ta wait
jääks. Meelitamine näitab ilma asjataks waewaks
olema, sest lapsuke hakkab weel haledamalt nutma.

Rüüdimehed on hobused minekule walmis sea-
dinud. Ohjad ja piitsa pihku wõtnud. Mitmed

waljemad hääled kui siamaale, kuulitse rahwa hul-
gast äraminewate noorte meeste poole hüütawat.
Piitsa sunnil hakkawad hobused minema. Kõrtsi
eest weereb wanter wantri järel pörinal ära.

Ära läinud noorte meeste sugulased ja tut-
tawad lähwad enamasti kōik nufkalt koju. Mõned
nooremad tahawad weel kõrtsi pörandat kaeda,
aga neilgi ei näita enam rõõmus olek olewat ja
ka nemad hakkawad minema.

Löötfapilli ja wiuli mängijad on mõne wana
naese ja mõne igapäewase kõrtsisõbraga kõrtsi ette-
tuppa jäänud. Nemadgi hoiawad seinte poole, nii
et kõrtsituba keskelt lage on. Weel mõni minut aega
ja kõrtsi tüdruk kustutab tule eest kõrtsist ära.

Mõned, kes eeskõrtsis oliwad, lähwad wälja —
küllap wiist kodu — ometi mitte kōik. Leti taga
naljatab kõrtsipidaja oma leti ees seisjate paremate
kõrtsisõbradega ja need jälle üheteisega. Mõni nende
hulgast ostab ka tops wiina, aga suuremal hulgal
ei ole wiist rahakopikatgi. Nad jorutawad nii kaua,
kuni wiimaks kõrtsipidajal aeg igawaks läheb ja
ta tungiwalt hakkab pääle kaima, kas keegi pudel
wiina ehk tops wiina ostaks.

Kui seda ei tehta, siis on pilkamine wäljas.
Kõrtsi jorutajate meele järele ei näita ka pilkamine
olewat, nad saawad kõrtsipidaja pääle õige paša-
seks. Jätame need ilmaaegu ajawiitjad kõrtsi leti
ette. Millal nemad koju minema hakkawad, on ju
teadmata. Trepil pääle jõudes näeme wana naes-

terahwast ettepoole küürutades pingi pääl istuwat. Sõ pimeduses ei paista ta nägu, aga ta olek tunnistab, et ka tema armsam poeg pidi äraminema isamaa teenistusele ja see on teda nii järelmõtlikuks ja kurwaks teinud, et ta ära unustas oma wiletšasse majakesesse minna. Temale oli waja koju minekut meelde tuletada, et une hõlmas päewa muresid ära unustada.

VII.

Wiina mõju pääaju pääle.

Teaduslikult on nüüd juba kindlaks tehtud, et inimestel, kes palju wiina tarwitawad, pääajud endid selle wiimsuga täidawad. Kui joodiku pääluu awada, siis võib säält wiina haisu tunda; sellest pole weel küllalt: kui tikuga tuld seal lähedal hoida, siis hakkab ta legitsema. Wiina aur hakkab põlema, mis pääaju seest tuleb.

Waidlemata on siis tõsi, ütles Dr. Delonua, et iga joodiku pääajus on niisugune fihwt, mis pääaju arutab, muudab, põletab ja teda häwitab. Sellest selgub ka kõik haigused, mis joodikutel on, nii kui: meelemõdistuse nõrkus, mäletamise kadumine, metslik hullustus, kurwameeleline olemine, rabandus, kurjategemise püüdumised j. n. e. Joodik langeb kergelt tõbe ehk rabanduse kätte just sellepärast, et ta haiglane pääaju ei wõi suuri ärritusi ärrastamatada, nii kui: külma, palawat, külgehakkawaid haigusi j. n. e.

Pääaju hellad weresooned lõhkewad kergelt, nendest tungib weri wälja ja see surub pääaju pääle — sellejärele tuleb rabandus, meelemõistuse kaotamine ja surm. Tapmised ja enesetapmised tekkivad kõigerohkem liig joomisest. Walge tõbi — on ainult jooditute haigus ja tekitab pääajude alkoholiga ärakihwtitamisest. Niisugused tõbised näewad tihti mitmesugusid loomasid, ussisid, elewantisid, kord kuulewad nad jälle mitmesuguseid häälesid, kes neid taga ajawad, ehk kes neile kästusid annawad; need healed saadawad haigeid tihti enese tapmisele, wargusele j. n. e.

Pääaju ärakihwtitamine alkoholiga, muudab inimese sootumaks teiseks: tasase, targa, julge teeb ta, ärrituks, tagedaks, jõuetuks, laisaks. Joodiku wäline kogu on tutaw: nõrk hää, tursunud nägu, punased silmad, tursunud tumesinine nina, wärisew pää, käed ja jalad, kole hirmus hais..... Need on pääaju alkoholiga ärakihwtitamise tagajärjed.

VIII.

Kiri Jumalale.

Waimustawalt pikkamisi kõnelda.

Jõulu laupäew oli käes! Ilm oli külm, nii et wäljas külmaga puud praksumisid. Kõik walmistasid endid Jõulu pühadele, niihästi noor kui wana. Rikkad kaupmehed pidasid aru, mis sugusi kingitusi oma teenijatele anda, kuna käsitöölised oma lastele Jõulu puu tarwis mängu ja maiuse asju muretsesid.

Wäikeses toakeses, suure maja neljandama korra pääl, linna kõrwalisel tänawal, elas waene lesk naene oma wäetimate lastega. Nende toakene oli külm, sest nädal aega ei olnud ahi puude puuduse pärast kütud. Ka nädal aega olid nad kõik sooja toiduta olnud ja juba mõni päew — oli ka nende wiimane leiba palukene otja lõppenud. Nende pääle ei mõtelnud ega halastanud keegi. Nemad ei lootnud kuskiltgi abi saada, sest igalpool, kus nad palumas käisid, saatsi-

wad neid külmasüdamega inimesed halastamata tagasi. Neil ei jäänud enam muud nõuu järele, kui wiimast korda palwetada ja siis näljasurma surra. Wiimaks aga armas kõigewanem tütarlaps, et waja Jumalale kirja kirjutada ja Teda niisama paluda, nii kui iga hommiku ja õhtu, et Jumal neile abi saadaks.

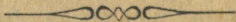
Küll püüdis ema wäetimale ära seletada, et Jumal kuuleb nende palwet ilma kirjatagi ja saab ta awitama, aga lapsuke ei andnud järele. Wiimaks pidi ema lapse palwetele järele andma ja teda kirja kirjutada lastma.

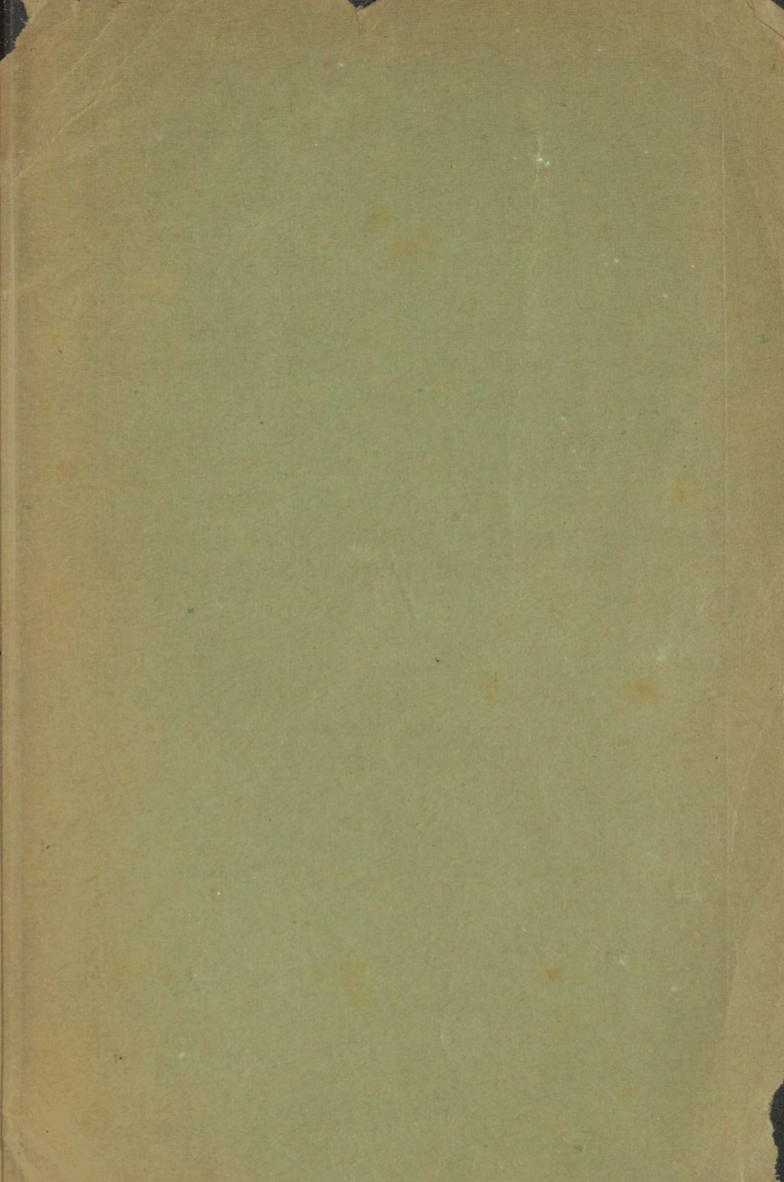
Kui kiri walmis sai, siis awitas ema neidgi riide hilbusest, mis weel olitwad, lapsele selga panna ja saatis teda õnnistades minema, et laps kirja — postikasti laseks. Täna wasse jõudes nägi lapsuke müüri küljes kastilise ja hakkas oma kirja sinna sisse toppima. Selleksamal filmapilgul läks jäält õpetaja mööda ja kui ta nägi — et wäikene lapsukene kirikuforjamise kasti paberi tükkidest tahtis sisse lasta, mis ometi midagi wäärt ei wõinud olla, siis jäi ta seisatama ja küsis lapsukese käest, mikspärast ta seda teha tahta?

Lapsuke teadustas oma wiletsusest ja puudusest ja ütles wiimaks, et neil ei ole muud nõuu üle jäänud, kui Jumalale kirja kirjutada, — ja kui Jumal nende palwet ei kuuleks, siis pidada tema oma armsa emaga, õdedega ja wendadega näljasurma surema. Sellest seletusest sai õpetaja kobe

aru, et seal majas suur puudus ja wiletsus walitsemas oli. Ta wõttis lapsutele käest kirja omale, nõudis nende elu koha järele ja lisas weel juurde: tema olla siin maa pääl Jumala asemil ja wõida seda kirja Jumalale saata. Lapsute jäi ta sellega rahule ja läks kodu.

Kui õpetaja koju tuli, siis laskis ta suure korgi täie toidu asju täis panna, lisas weel sinna raha ka ja saatis oma sulasega lese naese ja tema lastele. Kui nüüd nemad nägiwad, et Jumal nende kirja kätte saanud ja nii ruttu nende palwet täitnud ja neile abi saatnud, siis olitwad nad wäga rõõmsad, tänasitwad Jumalat ja pühitsetiwad kallid Sõulu pühi niisama suure rõõmuga, kui teisedgi ristiiimesed.

AV
A

1240

101940i

Sind 20 kop.